

Zalaegerszeg, Göcseji Múzeum,
2005. február 25. – április 17.

id. Frimmel Gyula
Tavaszi
vízfesték, papír

Kostyál László

FRIMMEL & Frimmel

Képzőművészet egy családban

A *Frimmel Gyula* név nyolc évtizede ismerősen cseng a Zala megye képzőművészeti életében jártasabbak előtt. S az, hogy mindjárt kettő is szerepel belőle egy tárlaton, magyarázatot is ad az ismertségi periódus hosszára. Voltaképpen egy olyan családi kiállításról van szó, ahol mindkét kiállító képzett, autonóm művész. Különös módon nem apa és fia, hanem nagypapa és unoka alkotásai jelentek meg egymás mellett a Göcseji Múzeum kiállítótermében, s mindjárt lehetőséget is kínálnak arra, hogy feltegyük a kérdést: a művészi alkotó tevékenység szeretetén és tisztelésén túl a generációk során bűvópataként fel-felbukkanó hajlam esetükben elárul-e valamilyen mélyebb, esetleg genetikai összefüggésre is visszavezethető hasonlóságot alkotói mentalitásukban?

A címben – amely egyben a kiállításé is – szereplő kétféle írásmód nem véletlen. Jelzi a hasonlóságot és a különbözőséget is. Két, szuverén módon megnyilvánuló művész munkái között felmutatni a közös vonásokat olykor a valóság megerősököléséhez vezet, s ennek veszélyét éppen nem kicsinyíti az, hogy az egyik művész immár negyedszázada nincsen köztünk. Mégis meglehetősen abszurdnak tűnne az a feltételezés, hogy az idősebb Frimmel nem vállalna szívesen egy ilyen közös bemutatkozást. Úgy vélem, hogy az ő számára is egyértelműek lennének azok a felszíni különbözőség alatt megbúvó – a családi kapcsolattól nyilván nem független – láthatatlan szálak, amelyeknek megléte a kiállítás rendezőjének (és e sorok írójának) meggyőződése.

Az idősebb Frimmel Gyula (1894-1979) Nyitra megyében született, Modorban végezte a tanítóképzőt. A háborús frontszolgálatl megszakított tanulmányait a Budapesti Képzőművészeti Főiskolán 1919-ben fejezte be, s hamarosan a tapolcai polgári fiúiskolába került tanárnak. Ragyogó pedagógiai vénája mind itt, mind későbbi állomáshelyén megmutatkozott. Szeretettel és

áldozatkészséggel nevelt tanítványai közül kiemelkedik a mesterét később túlszárnyaló Mikus Gyula (1905-1996). A Tapolcán töltött másfél évtized egyik legszebb emléke az ottani evangélikus templom *Jó Pásztor-oltárképe* (1933). 1935-ben *Frimmelt Zalaegerszegre helyezték, ahol a reálgimnáziumban, később a Tanítóképzőben tanított, rajzszakkört vezetett, generációk hosszú sorát nevelve a vizuális művészetek élvezetére és megbecsülésére. Korának élénk fejlődését és a hagyományos, paraszti kultúra gyors visszaszorulását látva, kitartó munkával összegyűjtötte és rendszerezte a göcseji népművészet motívumkincsének jelentős hányadát. Sajnos ez az alig felbecsülhető értéket képviselő népművészeti anyag, összeállítójának nagy fájdalomra, elveszett, s ma már csak szemtanúk emlékeiből ismerhetjük.*

Művészetének irányát főiskolai professzorai (Lyka Károly, Edvi Illés Aladár) és a vidéki művésztanárok számára a két világháború közötti időszak által biztosított meglehetősen szűk mozgástér határozta meg. Fiatalkorában megérintette a szecesszió utószéle, amint ezt a kiállítás legkorábbi alkotása, a művész feleségének 1927-ben készült portréja mutatja. Az ovális formátumú mellképen a fehérruhás, fiatal nő sárga háttér előtt jelenik meg, vállán áttetsző, lila kendő van átvetve. A szecessziós folthatásra és dekorativitásra való törekvés azonban nem kísérte tovább képeit, amelyekre a későbbiekben a posztnagybányai orientáció volt a jellemző. Többnyire akvarelleket, ritkábban olajképeket festett, karakteres portrék, hangulatos tájképek, dokumentatív városrészletek kerültek ki a keze alól, azonban az utóbbiak is mindig alárendelve elsődleges céljának, az adott pillanat frissessége megragadásának. Kedvelt témái voltak a város szélén kanyargó Zala folyó romantikus partjának motívumai, a vízparti tanya, a Baumgartner-malom, a behavazott ártéri fák. Bort szívó öreg parasztot ábrázoló pompás portréja (Hébérező) a zsánerek iránti érzékenységéről tanúskodik. Különösen

szemléletes a hó-terhétől roskadozó, öreg, hegyi borospincét megjelenítő kis akvarellje.

Képeinek egyik legfontosabb vonása az igényesség. Bár az idősebb Frimmel a „magyar táj” jellegzetes festője volt, s e determináltságából talán nem is akart kitörni (ez zalai kortársai közül csak a badacsonyi magányában vegetáló, zseniális Egynek sikerült, aki viszont a két évtizeddel megkésett elismeréséig, az ötvenes években csaknem az éhhalállal küszködött), a szakmai elvárásoknak tisztességesen eleget tett. Elsősorban az élénk, derűs színeket kedvelte. Kompozíciónak kialakításánál gyakran vezérelték a központi motívum központos szerkesztésénél magasabb elvek. Képein minden apró részletre figyelmet fordított, képi elemeit érzékeny, finom kézmozdulatokkal festette meg. Képeinek elsődleges hatása éppen a hatásos komponálásban és e minden mozzanatra kiterjedő részletezésben rejlik.

Az unoka Frimmel Gyula (1955) Budapesten végezte a Képzőművészeti Gimnáziumot, majd a Képzőművészeti Főiskolát, ezt követően (1982) hazatért Zalaegerszegre. Itt hat éven keresztül a Zalai Nyomda tervező grafikusa volt, 1990-től pedig – nagypja nyomdokain haladva – az Ady Endre Művészeti Gimnázium rajztanára és grafikai műhelyének vezetője. Közkedvelt pedagógus, számos tanítványát indította útnak a művész-lét első lépcsőfokai felé. Művészként az utóbbi években elsősorban sokszorosított grafikával foglalkozik, közelebbi ismerősei a helyi napilap egykori, nem túl sikeres aposztrofálása nyomán „sokszorosított grafikus”-nak nevezik. Egyedi rajzokat is készít, ezeket azonban ritkábban tárja a közönség elé.

Lendületes korai grafikai lapjai, metszetei expresszív felhanggal készültek, ezeken szívesen alkalmazta a szubjektív illusztrációk műfaját. A kilencvenes évek elején érzékletesen kivitelezett, talányosan szürrealisztikus ceruza- és tusrajzokkal jelentkezett. Technikai repertoárja folyamatosan bővült. A linó- és a rézmetszés után a kilencvenes évek közepén fordult figyelme a mezzotinto felé. E technika alapvetően új szint művészetébe, és mindmáig meghatározója annak. Amíg a linó- és a rézmetszés alapvetően vonalas metszetet eredményez, a mezzotinto és a Frimmel által hamarosan szintén alkalmazni kezdett aquatinta a tónusos, foltszerű hatást helyezi az előtérbe. Ez a technika magas fokú ismeretével akár a fotográfiához hasonló, finom átmeneteket hívhat életre. A művész úgy érezte, hogy a megtalált alkotói módszer az addigtól eltérő formaalakítást igényel, s ezt a látványelvű, klasszikus stílus megközelítésben találta meg. Ne gondoljuk azonban, hogy ez egyszersmind a klasszikus képi komponálás alkalmazását is jelentette. Alkotásain ugyanis sokszor mehökkentően szűk képkivágatokkal találkozunk, amelyhez egyrészt bizarr motívum-társítás, másrészt néha a kompozíció folyamatosságának jelentést

hordozóan tudatos megtörése (*Hasadt kép, Álmodj szépet, Bohóc!*), az ábrázolási síkok elcsúsztatása vagy különböző síkok egymáshoz társítása (*Társulás*) járul. A szimbólumokban rejtőző, sajátos magán-mitológia által hordozott tartalmat valamilyen szelíd melankólia lengi körül, adekvát dekódolásához azonban a művész vajmi kevés támpontot ad. Értelmezése ezért a motívumok felismerhetősége ellenére is nagyrészt emocionális síkon zajlik.

Egy, az elmúlt néhány évben készült sorozatának lapjain Frimmel egy-egy ábrázoláson belül alkalmaz – bravúros módon – különböző technikákat és stílus megoldásokat, olykor hármát-négyet is (*Súly, Tapintás, Augustus* stb.). Az egymás mellé rendelt, különböző stílusú képi részletek végül egységes kompozícióvá egészítik ki egymást, s a művész a sokszínűséget szerencsés módon képes uralni és magától értetődő módon alárendelni a szimbolikus tartalomnak. Ennek sikeresen megoldott problematikáját és nagyszerűségét csak elmélyültebb vizsgálat során vesszük észre. Végeredményben olyan sokszorosított grafikai kollázsokkal állunk szemben, ahol az egyes, eltérő módon készült képi elemek ugyanannak a kompozíciós elvnek vannak alárendelve. A központi szerepet általában a tónusos maratással (mezzotinto, aquatinta) készült, klasszikus formanyelven megjelenített, így vizuálisan legelőször értelmezhető részletek játsszák, amelyeket, képi szerepüket tekintve, kiegészítenek a más technikával készült részletek.

Más lapjain az egyes technikák önállóan jelennek meg: *Cranach kora, Délibáb* (linómetszet), *Vázlatkönyvem elveszettnek hitt lapja* (lágylap), *Szkarabeusz* (rézmetszet) stb, hordozván egyben a stílus sokszínűségét is. Legfrissebb sorozata az egyedi tusrajzok

Frimmel Gyula
Meseillusztráció
vízfesték, papír

csoporthoz tartozik, s műfajilag meseillusztrációkat tartalmaz. Művészetének több szempontból is az eddigiektől eltérő, önálló állomását (korszakát?) jelenti. E kompozíciók viszonylag kis méretűek, formanyelvük, komponálásuk alapvetően a klasszikushoz közelít, olykor kissé absztrahál vagy karikíroz. Frimmel művészetének teljesen új vonása itt a színek megjelenése. A rajzok ugyanis – akvarellal – színezettek, s ennek révén is igyekeznek közelebb kerülni a meséket elsősorban olvasó, vagy hallgató gyermekeknek a vizualitás iránt mindig fogékony világához. A gyermekekhez nem lehet bonyolult, talányos jelképekkel szólni, ők csak a nyílt beszédet (lehet ez képi beszéd is) értik, s a meseillusztrációnak ehhez kell alkalmazkodni. A művész figyelembe veszi ezt, s felvállalja annak felelősségét is, hogy a gyermekmesék esetén az illusztrátor szerepe

alig marad el a meseíróétól, sőt, egyes esetekben akár fontosabb is lehet nála. Az az egyszerűsége törekvő, gyermeki vonás bukkan ebben az esetben a felszínre, amely a lelkünk mélyén mindannyiunkban ott él.

A két Frimmel Gyula művészetében fellelhető legfontosabb közös jellemző, őket összekötő szál a már kihangsúlyozott, rendkívüli kezűgyességet igénylő, aprólékos részletezés. Képi gondolkodásmódjuk, kifejezési eszközeik, a közvetített gondolatok mások, de a képszerkezet apró, sokszor mozaik-szerű elemekből való felépítése, az ebben megnyilvánuló, hangsúlyosan a képfelület egészét jellemző igényesség közös. Művészetük genetikusan egy töről fakad, de mindkét alkotói habitus kibontakozása saját korának jellemző megnyilvánulásait hordozza.

id. Frimmel Gyula
Téli zalapart
vízfesték, papír

Frimmel Gyula
Nemszimmetria
Mezzotinto, vegyes technika